

POĽSKO A IMPROVIZOVANÉ VÝCHODISKÁ VOJENSKO-POLITICKEJ STRATÉGIE SLOVENSKA V ROKU 1939*

MATEUSZ GNIAZDOWSKI

GNIAZDOWSKI, M.: „Poland’s place in the provisional thinking of Slovakia’s military-political strategy in 1939”. *Vojenská história*, 2, 15, 2011, pp. 33-54, Bratislava.

The analyses of the Slovak-Polish relations from October 1938 to the beginnings of WWII are the basis of this attempt to reconstruct of the place of Poland in Slovakia’s military-political thought. The author fits this issue into the wider context of the unfolding foreign political position of Slovak State in 1939. He perceives the ideas of the governmental group on their possibilities and the limits of their own foreign and defence policy when Slovakia was taken over by the Third Reich. In spite of the fact that the topic has already been covered by several authors, this is considered a valuable contribution because it is from the perspective of a Polish author. He proves to have a highly detailed overview of the written sources on the topic, including those by Slovak authors, which he has a detailed command of. However, he brings his own views, notes and hypotheses due to his own research from both the Slovak archives (mainly the fund of the Ministry of Foreign Affairs in the Slovak National Archive) and above all the study of Polish sources. He thoroughly studied the materials of the Polish Ministry of Foreign Affairs in the Central Archives of Modern Records (Archiwum Akt Nowych). *Military History. Slovak- Polish relations. 1939.*

Slovenský štát vznikol 14. marca 1939 v dôsledku nemeckej agresívnej politiky a ako vedľajší produkt likvidácie Česko-Slovenska. Nemecká hegemonia nad Slovenskom viedla k tomu, že najdôležitejším vzťahným bodom pri vytváraní vojensko-politickej stratégie nového štátu bola práve stratégia Nemecka, ktorá mala svojím spôsobom globálny charakter. Jej zásady muselo zohľadňovať aj Slovensko.

Vládna garnitúra na Slovensku musela pozorne vnímať a reflektovať strategické predpoklady „tretej ríše“ pri koncipovaní prvkov svojej štátnej stratégie. Táto mala byť priamo prispôbena okruhu problémov, na ktorých riešenie mala politika Slovenska určitý dosah

*Štúdia vychádza z referátu predneseného na medzinárodnej vedeckej konferencii Kampania polska 1939 Polityka – Społeczeństwo – Kultura (Varšava, 16.-17.10.2009) v rámci sekcie venovanej úlohe Poľska vo vojensko-politických stratégiách jednotlivých krajín. Zborník materiálov (ed. Marek P. Deszczyński, T. Pawłowski) je v tlači.

a vplyv. Ústredným bodom takto chápanej stratégie, ktorá bola pre tvorcov slovenskej politiky akýmsi nekodifikovaným ukazovateľom, bola úloha udržať si čo najvyššiu mieru suverenity. Vo vtedajších podmienkach sa táto úloha dala uplatniť na dosiahnutie nadradeného cieľa, ktorým bolo zachovanie štátnej samostatnosti a územnej integrity štátu, a v ďalšej perspektíve taktiež opätovné získanie územia južného Slovenska, ktoré Slovensko nútene odstúpilo Maďarsku v dôsledku rozhodnutia Viedenskej arbitráže.¹ V obmedzenej miere možno tiež hovoriť o vytváraní prvkov slovenskej štátnej stratégie v roku 1939, týkajúcej sa cieľov využitia slovenských ozbrojených síl.

Slováci síce nedisponovali plnou suverenitou, avšak aj v rámci svojho obmedzeného priestoru na manévrovanie sa zamýšľali nad možnosťou prípadného ozbrojeného konfliktu a tiež nad zásadami obranného systému. Napriek tomu, že zásady tejto stratégie nenašli uplatnenie v koncepčných dokumentoch, slovenská politika z roku 1939 – aj keď do značnej miery reaktívna a závislá od vonkajších činiteľov – sa riadila niektorými všeobecnými zásadami, ktoré by sa s istým zjednodušením dali charakterizovať ako vojensko-politická stratégia in statu nascendi, čiže v stave zrodu. Pomocou analýzy politiky Slovenska chápanej aj ako konanie slovenskej vládnej garnitúry, ktoré vyplývalo z potreby uskutočňovať vlastné záujmy, možno odpovedať na množstvo otázok týkajúcich sa napr. efektivity poľskej politiky v priestore na juh od Karpát. Okrem toho tiež umožňuje lepšie pochopiť dilemu, prečo politici Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSĽS), ako držiteľia moci na Slovensku po dvoch desaťročiach viac či menej výraznej polonofilskej orientácie, napokon akceptovali nemeckú hegemoniu.²

Závislosť Slovenska od Nemecka často viedla historikov k tomu, aby počínanie slovenských vládnych kruhov voči Poľsku, a zvlášť účasť Slovenska v protipoľskej agresii v septembri 1939, analyzovali a hodnotili výhradne ako konanie, ktoré bolo rozhodujúcou mierou determinované existujúcimi vonkajšími vojensko-politickými faktormi. V minulom období to neraz viedlo k zjednodušeniam, ktorých hlavným výsledkom bolo rozšírenie tézy o „násilnom vťahnutí“ Slovenska do vojny. Taktiež v poľskej historiografii sa často bez hlbšej reflexie obchádzala otázka kolaborácie ľudákov, pričom hlavná pozornosť sa sústredila na prejavy spoločenského odporu.³ Aj po prelomovom roku 1989 autori väčšinou neprekračovali rámec starších interpretačných schém. Až na začiatku 21. storočia sa objavili nové interpretačné prístupy k tejto problematike. Ich najviac reprezentatívnym a zatiaľ aj najdôležitejším príkladom je monografia Igora Baku.⁴ K dispozícii sú aj novšie edície dokumentov⁵ a takisto vedecké práce aj štúdie, ktoré venujú pozornosť poľsko-slovenským

¹ Slovensko stratilo územie s rozlohou 10 390 km² s viac ako 850-tisíc obyvateľmi. Pozri DEÁK, L. *Hra o Slovensko. Slovensko v politike Maďarska a Poľska v rokoch 1933 – 1939*. Bratislava : Veda, 1991, s. 176.

² Na potrebu objasniť túto dilemu upozornil Ladislav Suško v recenzii na monografiu Ewy Orlof (OFLOF, E. *Dyplomacja polska wobec sprawy słowackiej w latach 1938 – 1939*. Kraków : Wydawnictwo Literackie, 1980), uverejnenej In *Historický časopis*, 1981, č. 3, s. 422.

³ Poľskú historiografiu a výsledky bádania pred rokom 1989 reprezentuje práca: KUPLIŃSKI, J. *Udział armii słowackiej w agresji niemieckiej przeciwko Polsce we wrześniu 1939 roku*. In *Wojskowy Przegląd Historyczny*, 1989, č. 4, s. 62-78.

⁴ BAKA, I. *Slovenská republika a nacistická agresia proti Poľsku*. Bratislava : VHÚ, 2006. Doplnená monografia bola vydaná aj v poľskom jazyku. BAKA, I. *Udział Słowacji w agresji na Polskę w 1939 roku*. Warszawa : Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2011.

⁵ *Proti Poľsku. Odraz ťaženia roku 1939 v denníkoch a kronikách slovenskej armády*. Editor M. Lacko. Bratislava : ÚPN, 2008; NIŽŇANSKÝ, E. *Slovenská účasť vo vojne proti Poľsku. Občan Slovenska v zajatí propagandy vtedajších vládnych predstaviteľov. Úvahy a dokumenty*. In *Studia Historica Nitriensia*, 1997, č. 6, s. 169-216.

politickým vzťahom pred vypuknutím vojny a rôznym aspektom účasti Slovenska v agresii proti Poľsku.⁶ V posledných rokoch historici kriticky prehodnotili staršie tvrdenia o tom, že rozkaz na vkrócenie slovenských vojsk na územie Poľska si mali Nemci vynútiť plnou brutalitou, či tézy o údajne masovom odpore slovenskej spoločnosti proti tejto udalosti. Vo svetle nových zistení sa aktívna účasť Slovenska v protipoľskej agresii, neobmedzujúca sa len na poskytnutie územia Nemcom, javí ako vypočítavý krok. Motívy, ktoré stáli pri zrode tohto osudného rozhodnutia, boli viacvrstvové a súviseli aj so strategickým myslením, kalkulujúcim s uskutočnením ďalekosiahlejších cieľov.

PORÁŽKA PROPOLESKEJ ORIENTÁCIE

V radoch vládnej elity Slovenského štátu boli markantné veľké rozdiely v názoroch na rozvoj vzťahov Slovenska a Poľska. Na jeseň 1938 mali v HSLS, vtedy najsilnejšej politickej strane na Slovensku a hlavnej politickej sile autonomistického tábora, mocnú pozíciu Karol Sidor a jeho súputníci, ktorí sa vyslovovali za úzku spoluprácu s Poľskom.⁷ Avšak medzi vyhlásením o autonómii zo 6. októbra 1938 a proklamáciou Slovenského štátu 14. marca 1939 sa vo vedení strany odohrali závažné zmeny. Poprední politici polonofilskej orientácie stratili svoj vplyv, a niektorí z nich zaujali pozície, ktoré boli voči Poľsku nepriateľské. Následne ich nezmierlivý postoj k Poľsku využil Jozef Tiso na to, aby eliminoval

⁶ BAKA, I. Poľsko-slovenské vzťahy od marca do septembra 1939. In *Slovensko-poľské vzťahy 1918 – 1945 očami diplomatov (venované 100. výročiu narodenia prof. Henryka Batowského)*. Bratislava : Prodama, 2008, s. 109-110; idem, Slovensko ako nástupný priestor vo vojne proti Poľsku. In *Slovensko vo vojnách a konfliktach v 20. storočí*. Bratislava : VHÚ, 2003, s. 127-143; SEGEŠ, D. Vojensko-politické aktivity Karola Sidora od 14. marca do 1. septembra 1939 na pozadí slovensko-poľských vzťahov. In *Vojenská história*, 2002, č. 1, s. 3-21; HOLÁK, M. Slovensko-poľské vzťahy od marca do septembra 1939. In *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov. Zborník IV*. Editori M. Šmigel', P. Mičko. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2005, s. 320-321; NĚMEČEK, J. Slovensko-polské vztahy v předvečer druhé světové války. In *Historický časopis*, 1997, č. 3; KOWALSKI, R. Stosunki polsko-słowackie na tle działań dyplomacji niemieckiej w 1939 roku. In *Między przymusową przyjaźnią a prawdziwą solidarnością. Czesi – Polacy – Słowacy 1938/39–1945–1989. Część I*. Warszawa : IPN, 2007, s. 41-52; MIČIANIK, P. Armia słowacka podczas kampanii przeciwko Polsce. In *Między przymusową przyjaźnią a prawdziwą solidarnością. Czesi – Polacy – Słowacy 1938/39–1945–1989. Część I*. Warszawa : IPN, 2007, s. 53-63; ŠTEFÁNIKOVÁ, A. Poľská otázka v slovenskej spoločnosti v rokoch 1938 – 1939. In *Historické štúdie*, 1997, č. 38, s. 73-74.

⁷ Pozri napr. KATUNINEC, M. Karol Sidor a jeho zahraničnopolitická orientácia na Poľsko. In *Slovenské štúdie*, 1997, č. 1, s. 35-47; ORLOF, E. Karol Sidor i jego polonofilstwo. In *Od poznania do zrozumienia. Polacy, Czesi, Słowacy w XX wieku*. Editorka E. Orlof. Rzeszów : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1999, s. 101-108. V období mníchovskej krízy Sidor bral do úvahy aj scenár rozpadu Československa. V prípade jeho naplnenia postuloval spojenie Slovenska s Poľskom. Takýto návrh písomne formuloval a 29. 9. 1938 predložil (spoločne s J. Tisom) poľskému vyslancovi v Prahe K. Papéemu. Pozri *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1938*. Editor M. Kornat. Warszawa : Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2007, dokument č. 345; pozri tiež BYSTRICKÝ, V. Slovenská otázka v medzivojnovom Československu. In *Národnostná otázka v strednej Európe v rokoch 1848–1938*. Prešov : Univerzum, 2005, s. 245-246; porovnaj: SIDOR, K. *Denníky 1930 – 1939*. Bratislava : Ústav pamäti národa 2010, s. 384-385.

vplyv Sidora a jeho priaznivcov v HSLŠ aj v paramilitárnej Hlinkovej garde (HG).⁸ Politický pád Sidora sprevádzala postupná strata pozícií jeho súputníkov v HSLŠ, HG a štátnej správe.⁹ Porážka Sidora a jeho priaznivcov súčasne znamenala prehranie niekoľkoročnej poľskej politickej práce orientovanej na Slovensko. Podpora pre program slovenskej autonómie a pokusy pretvoriť ho na hnutie za štátnu samostatnosť boli v 30. rokoch 20. storočia jedným z najviac komplexne uskutočňovaných programov poľskej politickej pôsobnosti v zahraničí. Poľská „ponuka“ však nebola pre ľudácke politické elity natoľko presvedčivá, aby sa pre ňu a na jej základe v jeseni 1938 rozhodli pre radikálny krok a vyhlásili samostatný slovenský štát. Neúspech na Slovensku mala z pohľadu Poľska kompenzovať spoločná poľsko-maďarská hranica na Podkarpatskej Rusi. Avšak Maďari sa príliš neponáhľali s tým, aby na Rusi podnikli rozhodné kroky, a svojimi revizionistickými požiadavkami adresovanými Slovákom im jedine komplikovali ich rozchod s Čechmi.¹⁰ Skutočnosť, že rozhodujúce mocnosti opomenuli Poľsko pri Viedenskej arbitráži, s najvyššou pravdepodobnosťou ovplyvnila rozhodnutie poľskej vlády formulovať územné požiadavky, ktoré vo Varšave eufemisticky nazývali korektúrou hranice. Poľsko, podobne ako v prípade Mníchovskej dohody, opätovne zdôraznilo svoju regionálnu pozíciu tým, že postupovalo „súbežne“ s mocnosťami a dožadovalo sa územia na Kysuciach, na Orave a Spiši.

„Revindikácia“ niekoľkých goralských dedín (226 km², 4 300 obyvateľov), ktorá si na obidvoch stranách vyžiadala mŕtvych i ranených, celkom zmarila dovtedajšiu prácu tzv. zblížovacieho hnutia.¹¹ V hlásení viedenskej pobočky nemeckej Bezpečnostnej služby (Sicherheitsdienst) z prvej dekády decembra 1938 sa uvádzalo, že zatiaľ čo „Medzi radikálnymi autonomistami, vlastným Hlinkovým hnutím, prevládala doteraz absolútne poľská orientácia“, tak „spoločný postoj Poľska a Maďarska voči Slovensku však priateľstvo Slovákov k Poľsku značne utlmil, ak až neukončil. *Roztrpčenie proti Poľsku* [tak v origináli – M.G.] dosiahlo svoj vrchol požiadavkou Poľska odstúpiť oblasti na severnej hranici Slovenska.“¹² Presvedčenie Varšavy, že Slováci budú túto „korektúru“ hranice považovať za prejav obmedzenia väčších možných požiadaviek Poľska, bolo naivné. „Korektúra“ hranice oslabil postavenie slovenských polonofilov a obmedzila možnosti poľského pôsobenia na Slovensku, a zároveň nahrála do karát protipoľskej kampani vedenej Nemcami.¹³

⁸ Pozri napr. MICHELA, M. Miesto a úloha Karola Murgaša v radikálnom prúde slovenskej politiky v období rokov 1939 – 1941. In *Slovenská republika 1939–1945 očami mladých historikov. Zborník I.* Editor M. Lacko. Trnava : Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2002, s. 86–89.

⁹ SEGEŠ, ref. 6, s. 6–7.

¹⁰ Pozri napr. KORŇAT, M. Realny projekt czy wizja „ex post“? Koncepcja „Trzeciej Europy“ Józefa Becka (1937 – 1938). In *Prace Komisji Środkowoeuropejskiej PAU*, 2007, č. 15, s. 46.

¹¹ Zbližovacie hnutie (akcja zbliżeniowa) predstavovalo protiklad tzv. buditeľského (iredentistického) hnutia. Na rozdiel od povzbudenie poľského národného vedomia Goralov žijúcich na slovenskej strane poľsko-slovenského pohraničia akcentovalo utesnenie kultúrnych a politických väzieb medzi Poľskom a Slovenskom. Od roku 1936 malo inštitucionálnu základňu v Spolku priateľov Slovákov Ľudovíta Štúra (Towarzystwo Przyjaciół Słowaków im. Ľudovíta Štúra). Dominantnou postavou tohto hnutia bol Feliks Gwiźdz.

¹² SCHVARC, M. – HOLÁK, M. – SCHRIFFL, D. „Tretia ríša“ a vznik Slovenského štátu. *Dokumenty I. – Das „Dritte Reich“ und die Entstehung des Slowakischen Staates. Dokumente I.* Bratislava : ÚPN 2008, dok. č. 146, s. 493.

¹³ Bližšie pozri: ORLOF, E. Penetracja niemiecka w Słowacji (marzec – wrzesień 1939). In *Niemcy w polityce międzynarodowej 1919 – 1939. Tom IV: Na przełomie pokoju i wojny: 1939 – 1941.* Editor S. Sierpowski. Poznań : Wydawnictwo Naukowe UAM 1992, s. 365.

Poľské územné požiadavky však neboli príčinou toho, že Slovensko sa stalo vazalom „tretej ríše“. Po Mnichovskej dohode totiž bolo Slovákom jasné, že sú to Nemci, ktorí takpovediac rozdávať karty v tomto regióne, a Francúzsko ani Veľká Británia nie sú schopné proti tomu niečo podniknúť.¹⁴ Aj Poľsko sa dostávalo čoraz viac pod tlak. Nedokázalo Slovensku ponúknuť hodnoverné garancie ani zmysluplnú alternatívu nemeckej „ponuky“ – a to ani vtedy, ak berieme do úvahy istú naivitu slovenských politických elít.¹⁵ Abstrahujúc od hodnotenia rozdielneho potenciálu, aký vtedy mali Nemecko a Poľsko, slovenské vládne kruhy boli skeptické voči poľským koncepciám, ktorých cieľom bolo posilniť bezpečnosť v strednej Európe. Poľské pokusy zostaviť geopolitický blok siahajúci od Baltského mora k Taliansku, ktorý by mal za úlohu obmedziť nemecký prienik do tejto časti Európy, boli spojené o. i. hrozbou v podobe akceptovania maďarských revizionistických cieľov. Úsilie o spoločnú hranicu s Maďarskom pritom naďalej bolo poľskou prioritou, ba až istým fetišom poľskej politiky.

Krátko pred marcovou krízou sa poľská diplomacia nádejala, že rozpad Česko-Slovenska bude predstavovať len začiatok „*poľsko-nemeckého súperenia o Slovensko s priľahlými oblasťami*“.¹⁶ Poľsko uznalo Slovenský štát už deň po vyhlásení samostatnosti. Spoločne s Maďarskom chcelo ponúknuť Slovensku garanciu bezpečnosti, aby kompenzovalo nemecké vplyvy. Avšak tieto pokusy prichádzali neskoro a iba vyvolali dojem, že susedné štáty sa zmierili s „vnútorným rozpadom“ Česko-Slovenska. Dňa 15. marca nemecká branná moc okupovala nielen územie českých krajín, ale aj západné Slovensko až po Váh, pričom nebolo jasné, aký postoj v danej situácii zaujme Maďarsko. Večer toho istého dňa predseda slovenskej vlády J. Tiso poslal A. Hitlerovi telegram s prosbou, aby Nemecko prevzalo „ochranu“ nad Slovenským štátom.

Vládna garnitúra nového štátu chcela navonok demonštrovať svoju vôľu rozvíjať dobré vzťahy s Poľskom, no súčasne prebiehali rokovania, ktoré mali Slovensko pripútať k Nemecku. Karol Klinovský, ktorý mal povest' polonofila, bol vymenovaný za chargé d'affaires Slovenskej republiky v Poľsku, avšak do Varšavy odcestoval až potom, ako Slováci oficiálne prijali nemeckú hegemoniu.¹⁷ Keď minister zahraničných vecí J. Beck 23. marca 1939 ubezpečoval K. Klinovského, že „*poľská vláda a poľský národ budú vždy rešpektovať vôľu slobodného slovenského národa*“, Joachim von Ribbentrop práve podpisoval zmluvu o ochrannom pomere medzi Nemeckom a Slovenskom. Nemci sa v nej zaviazali, že budú ochraňovať politickú nezávislosť a územnú integritu Slovenska, prevzali bezprostrednú kontrolu nad západnou časťou krajiny (tzv. ochranné pásmo), uložili slovenskej vláde povinnosť koncipovať a viesť zahraničnú politiku v úzkej dohode a v spolupráci s nemeckou vládou a prevzali dozor nad organizáciu slovenskej armády. Na základe ustanovení tajného

¹⁴ Zdôrazňuje to napr. PETRUF, P. Zahraničná politika Slovenskej republiky. In *Historické štúdie*, 1997, č. 38, s. 9.

¹⁵ DESZCZYŃSKI, M. P. *Ostatni egzamin. Wojsko Polskie wobec kryzysu czechosłowackiego 1938 – 1939*. Warszawa : Neriton, 2003, s. 347-348; porovnaj VALENTA, J. „Poľská karta“ – k otázke slovenskej alternatívnej zahraničnopolitické orientace. In *Pokus o politický a osobný profil Jozefa Tisu*. Editori V. Bystrický a Š. Fano. Bratislava : SAP, 1992, s. 138.

¹⁶ Archiwum Akt Nowych (ďalej len AAN), Varšava, f. Ministerstwo Spraw Zagranicznych (ďalej len MSZ), sign. 6474, s. 5, správa K. Papéeho pre MSZ, 6. 3. 1939.

¹⁷ Slovenský národný archív, Bratislava (SNA), f. Ministerstvo zahraničných vecí 1939 – 1945 (MZV), šk. 112, č. 7843/39, Poverenec slov. vlády odcestoval do Varšavy; porovnaj NĚMEČEK, ref. 6, s. 440.

protokolu k zmluve o hospodárskej a finančnej spolupráci medzi obidvoma krajinami sa slovenská ekonomika dostala pod kontrolu „tretej ríše“.¹⁸

Poliaci vtedy oslavovali vznik spoločnej hranice s Maďarskom, čo veľmi neprialo pred-savzatiu posilniť poľský vplyv na Slovensku. Podpora Varšavy v prípade anexie Podkarpat-skej Rusi Budapešťou, sa dala interpretovať aj ako predzvesť poľského súhlasu s pohlcovaním ďalšieho slovenského územia Maďarskom. V obmedzenom rozsahu sa tento scenár potvrdil a aj uskutočnil počas slovensko-maďarského konfliktu, tzv. malej vojny. Niekoľko hodín predtým, ako Nemecko podpísalo slovensko-nemeckú zmluvu o ochrannom pomere, vstúpili maďarské vojská – s vedomím Berlína – na územie východného Slovenska. Maďarská agresia sa skončila anexiou územia s rozlohou takmer 1 700 km², obývaného cca 40-tisíc obyvateľmi.¹⁹ Poľsko vnímalo ozbrojené a diplomatické počínanie Maďarska so sympatiami, pretože s ním spájalo nádej na predĺženie poľsko-maďarskej hranice.²⁰ Súčasne sa však obrana Slovenska v marci 1939, opradená legendami a predstavovaná ako heroický boj Slovákov, stala základom slovenskej vojenskej tradície, ktorú kreoval režim Slovenského štátu.²¹

Na jar 1939 protipoľské nálady a postoje v slovenskej spoločnosti postupne chladli a oslabovali sa. Slováci vnímali svojho severného suseda čoraz viac ako protivníka expanzívneho Nemecka. Anton Rašla, ktorý vtedy pôsobil ako vojenský prokurátor, neskôr spomínal: „*Pošepkávalo sa, že plukovník Gusto Malár je pripravený prejsť s celou divíziou k československým légiám v Poľsku. Do Poliakov sa vkladali celkom neopodstatnené nádeje.*“²² Popularita Poľska rástla najmä v tábore ľudí nespokojných s rozbitím Československa, v ľavicových kruhoch, ale v radoch tých ľudákov, ktorí nesúhlasili s tým, aby sa krajina úplne podriaďovala Nemcom. Poľské politické i vojenské orgány mohli aj naďalej počítať so spolupracou a pochopením priaznivcov Karola Sidora. V prostredí „sidorovcov“ sa rodili utopické plány, podľa ktorých v prípade poľsko-nemeckého vojenského konfliktu mali slovenská a poľská armáda spojiť svoje sily.²³ Konšpiračná skupina pôsobiaca na Liptove a Orave pripravovala prechod slovenských vojenských jednotiek na poľskú stranu, avšak sprisahanie predčasne (4. júna 1939) ukončila nekontrolovaná a rýchlo potlačená vzbura vojenskej jednotky v Ružomberku, vyvolaná konfliktom s HG.²⁴

¹⁸ *Documents on German Foreign Policy, Series D, Vol. VI.* London : Her Majesty's Stationery Office, 1953, s. 43-45.

¹⁹ Bližšie pozri CŠÉFALVAY, F. Predohra a priebeh maďarsko-slovenského ozbrojeného konfliktu v marci 1939. In *Vojenská história*, 2004, č. 2, s. 39-58; BAKA, I. Maďarská agresia na východné Slovensko v marci 1939. In *Viedenská arbitráž v roku 1938 a jej európske súvislosti. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*, zodp. red. D. Šmihula. Bratislava : Úrad vlády SR, 2008, s. 62-76; DEÁK, L. Medzinárodnopolitické súvislosti Viedenskej arbitráže a dôsledky pre južné Slovensko. In *Viedenská arbitráž*, ref. 19, s. 9-23.

²⁰ AAN, f. MSZ, sign. 5463, s. 232, záznam z 28 marca 1939.

²¹ LACKO, M. Podivní spojenci: slovensko-maďarské konflikty v dokumentoch slovenskej armády. In *Od Salzburgu do vypuknutia Povstania – Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VIII.* Zodp. red. P. Sokolovič. Bratislava : ÚPN, 2009, s. 199.

²² RAŠLA, A. *Spomienky spoza mreží*. Banská Bystrica : Vidas, 1998, s. 47.

²³ SEGEŠ, ref. 6, s. 5, 15-21.

²⁴ VANĚK, O. Účasť Slovákov v začiatkoch protifašistického odboja v Poľsku (marec – september 1939). In *Vojenská história*, 1997, č. 2, s. 21; ŠIMUNIČ, P. Slovenská armáda a začiatky vojenského odboja (marec – august 1939). In *Ružomerská vzbura. Zborník vystúpení zo seminára 11. júna 1999*. Zostavil Stanislav V. Chytka. Ružomberok : Mesto Ružomberok, 2000, s. 26.

V lete 1939 bola slovenská spoločnosť v postojoch k Poľsku rozdelená. Slovenská vláda pristupovala k bilaterálnym vzťahom s Poľskom účelne a chcela ich využiť jednak vnútropoliticky na posilnenie svojej pozície v krajine a jednak zahraničnopoliticky na upevnenie miesta Slovenska v tvoriacom sa „novom poriadku“ nacistického Nemecka. Akýmsi hlavným tribúnom protipoľských názorov bol Alexander Mach, hlavný veliteľ HG a vedúci Úradu propagandy, a taktiež jeho priaznivci. Z propagandistického hľadiska využívali predovšetkým poľské územné požiadavky z roku 1938. Poľská diplomacia nervózne reagovala na tieto verejné vystúpenia, nakoľko zo svojho pohľadu považovala „hraničnú korektúru“ za prejav „veľkorysosti“ Poľska, ktoré od Slovákov nežiadalo celý Spiš a celú Oravu, aj keď tieto – ako argumentovala – „*tolko storočí patrili k Poľsku*“.²⁵ Zároveň z obcí, ktoré boli pripojené k Poľsku, prenikali na Slovensko informácie o útlaku slovenského obyvateľstva.²⁶ Prichádzali aj správy o prenasledovaní rusínskeho obyvateľstva v slovensko-poľskom pohraničí.²⁷ Protipoľské kruhy na Slovensku mohli takýmito informáciami podporovať dôveryhodnosť tiež hlásaných nemeckou propagandou, ktorá vykresľovala Poľsko ako štát prenasledujúci národnostné menšiny.

POĽSKO V PLÁNOCH ČLENOV ŠTÁBU HLAVNÉHO VOJENSKÉHO VELITEĽSTVA

Prvý deň po proklamovaní nezávislosti vydal minister národnej obrany gen. Fedinand Čatloš rozkaz vypracovať plány zabezpečenia hraníc novovzniknutého štátu. Z juhu ho ohrozovalo Maďarsko, ktoré ani len neskrývalo svoje úmysly inkorporovať územie Slovenska, zatiaľ čo severný sused bol pre slovenské veliteľstvo nevypočítateľný. Veliteľ VII. zboru v Banskej Bystrici mjr. Ján Imro dostal za úlohu vypracovať plán zabezpečenia štátnych hraníc s Maďarskom, a veliteľ VI. zboru v Trenčíne mjr. gšt. Štefana Jurecha poverili tou istou úlohou v prípade slovensko-poľskej hranice. Prvé plány operačno-taktického využitia slovenskej armády vznikli už krátko po ukončení malej vojny s Maďarskom v dňoch 23. – 25. marca 1939. Známý je však jedine projekt plk. gšt. Augustína Malára, veliteľa východoslovenskej skupiny a súčasne VI. armádneho zboru. Tento projekt mal defenzívny charakter a predpokladal predovšetkým vojenskú agresiu zo strany Maďarska, avšak obsahoval tiež systém ochrany hranice Slovenska s Poľskom, pričom činnosť Stráže obrany štátu (SOŠ) na tomto úseku mala v súlade s návrhom prevziať HG.²⁸

Nemecká vojenská komisia vedená genpor. Franzom Barckhausenom, ktorá do Bratislavy pricestovala v máji 1939, zastupovala nemecké vojenské miesta pri rokovaníach so slovenskou stranou o veľkosti a charaktere slovenskej armády (ako aj o charaktere

²⁵ AAN, f. MSZ, sign. 6474, s. 60–61, záznam Jana Szembeka z rozhovoru s Ladislavom Szathmárym uskutočneného dňa 8. 7. 1939.

²⁶ SNA, f. Krajinský úrad v Bratislave, I., Prezídium (KÚ), šk. 311, č. 30483/prez. 1939, list Prezídia KÚ pre MZV, 25. 5. 1939.

²⁷ SNA, f. KÚ, šk. 311, P IV, spravodajské oddelenie finančnej stráže Vyšný Tvarožec, hlásenie z 24. 4. 1939.

²⁸ BAKA, I. Vznik a výstavba slovenskej armády (marec 1939 – október 1940). In *Slovensko medzi 14. marcom a Salzburskými rokovaniami. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VI*. Editori M. Pekár a R. Pavlovič. Prešov : Univerzum, 2007, s. 208, 221; BAKA, I. K problematike zaistenia hraníc Slovenska v rokoch 1939–1944. In *Vojenská história*, 2003, č. 3, s. 121–130.

ochranného pásma, o odvoze zariadení pre výrobu chemických látok a iných vojenských záležitostiach).²⁹ Gen. Čatloš, s ktorým Sidor spájal veľké nádeje, sa pustil do „hry“ s nemeckou stranou. Jej hlavným cieľom bolo udržať a posilniť slovenské ozbrojené sily a na jeho uskutočnenie sa gen. Čatloš pokúšal využiť protipološské plány Nemecka. Sidor odkazoval Poliakom, že Čatloš odmietol vypracovať operačný plán útoku na Poľsko (pričom vyjadril pripravenosť vypracovať takýto vojenský plán proti Maďarsku).³⁰ Je však málo pravdepodobné, že Čatloš konal z principiálnych dôvodov. V tomto čase sa uvažovalo len o plánoch zaistenia hraníc, a prioritou formujúcej sa armády bolo Maďarsko, teda obrana územia pred predpokladaným útokom z juhu³¹. Nemci spočiatku nepočítali ani s tým, že by Slováci mali vyvíjať vlastnú spravodajskú činnosť, a zakázali im špionáž orientovanú na Maďarsko. Počas stretnutia s vedúcim nemeckej vojenskej spravodajskej služby (Abwehr) viceadmirálom Wilhelmom Canarisom dňa 23. mája gen. Čatloš získal súhlas, aby si Slovensko zachovalo špeciálne služby, ktoré by sa zaoberali bojom proti poľskej špionáži, pričom súčasne mali byť k dispozícii „*nemeckým splnomocneným orgánom*“.³² Tieto požadovali, aby slovenská strana bezpodmienečne splnila svoj záväzok. V júli 1939 Nemci žiadali posilniť kontrolu slovensko-poľských hraníc, pretože tadiaľto do Poľska masovo prechádzali utečenci, z ktorých mnohí sa dobrovoľne prihlásili do formujúcej sa česko-slovenskej vojenskej jednotky.³³

Slovenskí štábní dôstojníci vychádzali z predpokladu, že hlavným protivníkom Slovenska bude Maďarsko. Bolo vcelku jasné, že akýkoľvek konflikt medzi Slovenskom a Maďarskom a takisto aj prípadná, s ním súvisiaca revízia hraníc medzi obidvoma štátmi, sa bude môcť uskutočniť len so súhlasom Nemecka. Anulovanie výsledkov Viedenskej arbitráže sa stalo dlhodobým politickým cieľom vlády vedenej predsedom vlády Jozefom Tisom a všetkých slovenských politických kruhov. Avšak najviac naliehavou výzvou pre nich bolo zabezpečiť krajinu pred ďalšou maďarskou expanziou. Skúsenosť tzv. malej vojny z marca 1939 ukázala, že v určitých podmienkach a za istých okolností Nemci môžu dopustiť, aby sa odohral lokálny, rozsahom obmedzený ozbrojený konflikt. Hlavné vojenské veliteľstvo preto bralo do úvahy scenár maďarského útoku na Slovensko. Svedčia o tom aj neskoršie plány zaistenia hraníc z januára 1940, ktoré však neboli oficiálne prijaté (pravdepodobne pre odpor Nemecka, ktoré si neželalo vojnový konflikt medzi SR a Maďarskom). Mali defenzívny charakter a v porovnaní s prechádzajúcimi obrannými koncepciami z dielne generálneho štábu československej armády venovali väčšiu pozornosť obrane východného Slovenska.

Vzhľadom na nevelikú rozlohu krajiny sa nebrala do úvahy stratégia ústupových bojov majúca za cieľ vyčerpať protivníka, a tiež sa nevypracovali plány preventívneho útoku.

²⁹ Bližšie pozri NIŽŇANSKÝ, E. – TULKISOVÁ, J. Pôsobenie Nemeckej vojenskej komisie na Slovensku v roku 1939. In *Vojenská história*, roč. 11, 2007, č. 4, s. 36-60.

³⁰ Pozri AAN, f. MSZ, sign. 6471, správa M. Chałupczyńskiego pre MSZ, 9. 6. 1939, s. 35-40; *Diariusz i teki Jana Szembeka (1935–1945). Diariusz i dokumentacja za rok 1938, diariusz i dokumentacja za rok 1939* (ďalej len DTJS). Opracował J. Zarański. London : Instytut Polski i Muzeum im. Generała Sikorskiego [1972], s. 635.

³¹ Pozri Baka, K problematike, ref. 28.

³² Pozri BAKA, Poľsko-slovenské, ref. 6, s. 109-110; BAKA, ref. 4, s. 17-18; ŠIMUNIČ, ref. 24, s. 26.

³³ SNA, f. MZV, šk. 133, č. 09685; tamže, 6032/39, nóta nemeckého vyslanectva z 5. júla 1939; tamže, 07126/39 nóta nemeckého vyslanectva z 14. júla 1939.

Hlavná pozornosť sa sústredila na obranu hraníc, ktorá mohla byť základom obrannej stratégie v prípade, ak by agresorom bola krajina ako Maďarsko. Urobili sa prípravy na odrazenie ozbrojenej agresie formou protiútoky v obmedzenom rozsahu, pričom táto operácia počítala s alternatívou, že ciele maďarského útoku budú lokalizované len na určité územie Slovenského štátu – s najvyššou pravdepodobnosťou na východné Slovensko (Prešov a okolie).

Obrana hraníc sa mala kombinovať s prvkami všeobecnej obrany, ktorá by mala základ vo využití všetkých ľudských zdrojov a materiálnych aj morálnych zdrojov štátu. Taktiež so zreteľom na obranu pred prípadným maďarským útokom sa prijímali opatrenia vedúce k militarizácii spoločnosti, rozbudovaniu HG a jej mládežníckej organizácie (Hlinkova mládež), či tiež zavedeniu všeobecnej brannej výchovy.³⁴ Uskutočňovanie stratégie všeobecného zapojenia spoločnosti do príprav na eventuálny vojnový konflikt musí zahŕňať starostlivosť o morálku a propagáciu vôle bojovať v prípade vojny. Z tohto hľadiska by spoluúčasť na vojnovom ťažení po boku silného hegemóna, korunovaná úspechom a „návratom utláčaných bratov“, mohla zohrať užitočnú úlohu nielen pri konsolidácii politického režimu, ale aj pri posilňovaní obranných schopností obyvateľstva.

NEÚSPECH KONCEPCIE NEUTRALITY

Po podpise zmluvy o ochrannom pomere, ktorá mala platiť 25 rokov, si Slováci nemohli byť istí tým, že ich štát zaujal stále a trvalé miesto v nemeckom „novom poriadku“ v strednej Európe. Pre Nemcov bola slovenská otázka predovšetkým vhodnou zámenkou na to, aby obsadili české územie a tiež dôkaz toho, že Československá republika sa rozpadla zvnútra. Slovenský štát sa stal akýmsi experimentom – improvizovaným a dočasným riešením, ktoré sa až postupom času pevne zapísalo na mapu nemeckého „nového poriadku“. Berlín zvažoval rôzne možnosti. Najdôležitejšou z nich bolo použiť Slovensko ako výmenný tovar v diplomatickej hre s Poľskom.

Slováci sa obávali, že sa stanú predmetom politicko-diplomatického „obchodu“, a najväčší mali strach z maďarského revizionizmu. Maďari skutočne nerezignovali na pokusy získať ďalšie územné časti Slovenska. Koncom apríla 1939 sa diplomatickou cestou dostala do Varšavy informácia, že Taliansko sa údajne vyslovilo za pričlenenie celého Slovenska k Maďarsku.³⁵ Slováci si túto skutočnosť uvedomovali a mali obavy, že tlak Talianska, ktoré podporovalo Maďarsko v jeho revizionistickom úsilí, môže napokon prevážiť a prispieť k zmene postoja Nemecka.³⁶ Nemci zasa vsugerovali Poliakom, že slovenskú otázku nepovažujú za definitívne vyriešenú, a keď od Poľska požadovali ústupky v otázke Gdanska a „koridoru“, vábili ho hmlistými perspektívami akejsi kompenzácie územím južne od Karpát.³⁷ Hitler túto skutočnosť vytýkal vo svojom vystúpení v Ríšskom sneme (Reichstag) 28. apríla, keď hovoril o nemeckej ponuke „trojčlenného kondomína“ na Slovensku. Obratom

³⁴ BAKA, K problematike, ref. 28, s. 123.

³⁵ AAN, f. MSZ, sign. 6471, telegram vyslanca L. Orłowského pre MSZ, 26. 4. 1939.

³⁶ Takéto obavy sa objavili v Politickom spravodajstve č. 1 slovenského MZV z dňa 27. 4. 1939. PETRUF, P. ref. 14, s. 14.

³⁷ *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1939* (ďalej PDD 1939). Editor S. Żerko, Warszawa : PISM, 2006, dok. č. 115, s. 182; HOENSCH, J. K. *Slovensko a Hitlerova východná politika. Hlinkova slovenská ľudová strana medzi autonómiou a separatizmom 1938-1939*. Bratislava : VEDA, 2001, s. 194-195; BAKA, ref. 4, s. 14. HOLÁK, ref. 6, s. 320-321.

Józef Beck, poľský minister zahraničných vecí, v prejave na pôde Sejmu 5. mája konštatoval, že o projekte, ktorý spomenul Hitler, nikdy predtým nepočul, a na zmienky týkajúce sa otázky Slovenska nereagoval, pretože – ako povedal – „nemáme vo zvyku obchodovať s cudzími záujmami“.³⁸

Slováci sa pravdepodobne nádejali, že model kondomínia, ktorý spomenul Hitler, by mohol byť krokom vedúcim k nimi vysnívanej neutralite Slovenska. Poľská strana odmietla viesť s Nemcami rozhovor o tejto otázke, keďže zmienka o kondomíniu bola akurát návadnou, aby Poľsko prijalo „globálne riešenie“ podľa nemeckých podmienok, a to by v konečnom dôsledku nevyhnutne viedlo k vazalizácii Poľska. Karol Klinovský, chargé d'affaires Slovenského štátu vo Varšave, sa pokúšal získať bližšie informácie k uvedenej záležitosti, ale získal iba odpoveď, že v rozhovoroch medzi Ribbentropom a poľským veľvyslancom v Berlíne Józefom Lipským sa nevyskytla zmienka o tom, že „po vyriešení nemecko-poľských otázok bude potrebné vyriešiť aj otázku Slovenska“.³⁹ Keď slovenský vyslanec v Berlíne Matúš Černák 19. mája 1939 navštívil veľvyslancu Lipského, v rozhovore vedenom „v priateľskom tóne“ sa ho spýtal na projekt neutrality Slovenska, ktorý by garantovali susedné štáty. Súčasne ho žiadal o podporu úsilia slovenskej diplomacie, ktorého cieľom bolo dosiahnuť uznanie Slovenska Francúzskom a Spojenými štátmi americkými, aby sa tak „posilnil jeho nezávislý vývoj“.⁴⁰ Slováci si teda chceli zachovať dobré vzťahy s Poľskom aj preto, aby tým na medzinárodnej scéne posilnili dojem, že ich vlastná štátnosť je trvalým javom. Priaznivý postoj Poľska mohol byť dôležitý aj v procese udeľovania diplomatického uznania Slovenského štátu inými krajinami. Francúzsko uznalo Slovensko de facto 14. júla 1939, i keď ešte v auguste toho istého roku evidovali v slovenskom MZV signály svedčiace o tom, že v Paríži považujú Slovensko ako samostatný štát za istý druh provizória.⁴¹

Slováci prejavovali živý záujem o poľský postoj ku koncepcii „kondomínia“, chápanej ako prostriedok na dosiahnutie neutrality Slovenska. Poľský vyslanec v Budapešti Leon Orłowski 2. júna 1939 ubezpečoval slovenského vyslanca Jána Spišiaka, že Poľsko by s takýmto riešením mohlo súhlasiť len vtedy, ak by malo na Slovensku rovnocennú pozíciu s Nemeckom. Orłowski pri tom zdôrazňoval, že Poľsko v poslednom období podniklo úsilie v tom smere, „aby Maďari zanechali útoky na Slovákov a nechali Slovákov na pokoji“.⁴²

Myšlienka neutrality a zachovania istej miery nezávislosti bola mimoriadne živá v hospodárskych kruhoch. Prejavom nesmelého vzdoru voči Nemecku bol podpis obchodnej dohody s Poľskom.⁴³ Slovenskej strane záležalo hlavne na tom, aby si zabezpečila odbyt pre ďalšie dodávky slovenskej železnej rudy do huty v Třinci, import polotovarov hutníckeho priemyslu a taktiež dovoz uhlia z časti těšínskeho Sliezska, ktorá bola roku 1938 pripojená k Poľsku.⁴⁴ Počas rokovaní, ktoré predchádzali uzavretiu dohody, slovenská strana signalizovala vôľu zachovať si nezávislosť od Nemecka. Po parafovaní obchodnej dohody

³⁸ *Gazeta Polska*, č. 125, 6. 5. 1939; porovnaj: PDD 1939, dok. č. 250.

³⁹ SNA, f. MZV, šk. 208, č. 1880/39, depeša K. Klinovského zo 7. 5. 1939.

⁴⁰ SNA, MZV, šk. 112, č. 2796/39, list vyslanectva SR v Berlíne, tajné, 23. 5. 1939.

⁴¹ PETRUF, ref. 14, s. 21.

⁴² SPIŠIAK, J. *Spomienky z Budapešti 1939 – 1944*. Editor M. Michela. Bratislava : Slovak Academic Press, 2010, s. 26.

⁴³ Pozri ŠTEFÁNIKOVÁ, ref. 6, s. 73-74.

⁴⁴ SNA, MZV, šk. 263, spis 1074/1939, slovenská delegácia pre jednanie s Poľskom – zahájenie jednania; tamže, č. 1077/39, Jednanie s Poľskom – zahájenie. Slováci mali záujem o. i. o dodávky zinku v rámci clearing-u pre zbrojárske podniky v Považskej Bystrici a na plnení dodávok uhlia z baní Václav (Poruba pri Orlovej) a Evžen (Petržvald/Pietwałd) do železiarní v Podbrezovej.

dňa 2. mája a zmluvy stanovujúcej kontingenty Nemci vyjadrili nesúhlas s postupom Slovákov a nastolili požiadavku, aby Nemecko malo monopol na odber celej výroby praženej (železnej) rudy zo Slovenska. Podľa poľských archívnych dokumentov minister zahraničných vecí Ferdinand Ďurčanský oznámil Nemcom, že poľsko-slovenská zmluva už bola podpísaná (čo však nezodpovedalo skutočnosti), a preto dal pokyn, aby bola antedatovaná na 26. mája.⁴⁵ Podozrievavosť bola tiež hlavným dôvodom, prečo Nemci prejavili záujem o poľsko-slovenské bilaterálne rozhovory týkajúce sa malého pohraničného ruchu. Slovenské MZV totiž neinformovalo nemeckú stranu o ich priebehu, pretože – ako argumentovalo – „*netýkajú sa otázok, ktoré by boli dôležité z politického alebo hospodárskeho hľadiska*“.⁴⁶ Aj keď teda Nemecko razantne reagovalo na pokusy slovenskej strany rozvíjať nezávislé kontakty s Poľskom, minister F. Ďurčanský sa usiloval zachovať si určité pole manévru a slobodu v politických krokoch.

Úradník poľského MSZ Waclaw Knoll, ktorý bol špecialistom na slovenské záležitosti, konštatoval v prvej, pôvodnej verzii svojho záznamu z 19. mája 1939, že „*Slováci nemajú možnosť prijať samostatné rozhodnutie v akýchkoľvek, neraz i málo podstatných otázkach a vo všetkých oblastiach spoločenského života na Slovensku sú porozmiestňovaní tzv. nemeckí poradcovia, ktorí v skutočnosti rozhodujú o tom, že veci prebiehajú tak, a nie inak.*“⁴⁷ Avšak Knoll na začiatku júna doplnil svoj záznam o poznámku, že „*v celkom výnimočných prípadoch*“ sa slovenská vláda pokúša brániť najdôležitejšie záujmy krajiny, no činí tak „*v najprísnejšej tajnosti pred Nemcami*“, ktorým zasa v iných oblastiach života robí okamžité ústupky.⁴⁸

Poľské vládne kruhy začiatkom júna postrehli, že na Slovensku rastú propoľské sympatie. Sidor, ktorý len na niekoľko týždňov formálne spravoval ministerstvo vnútra, bol nominovaný na miesto vyslanca Slovenskej republiky pri Svätej stolici.⁴⁹ Boli to Nemci, ktorí pri rôznych príležitostiach naliehali na odstránenie Sidora z vrcholovej politiky a videli v ňom polonofila, respektíve „vojaka Prahy“. Je pozoruhodné, že Sidor, ktorý sa v tomto období stále tešil veľkej spoločenskej podpore, požiadaval Poliakov začiatkom júna o diplomatickú intervenciu pri Svätej stolici, a tým dosiahli, aby mu prijímacia strana neudelila agrément.⁵⁰ Po niekoľkých dňoch, keď mu o. i. hrozili Tiso a Ďurčanský, však napokon súhlasil s tým, že prijme diplomatický post. Ešte aj vo chvíli, keď cestoval do Ríma, ubezpečoval poľských diplomatov, že je pripravený pricestovať do Poľska „na každú výzvu“ a tiež zaručoval lojalitu svojich najbližších spolupracovníkov. Súčasne ich upokojoval tvrdením, že ani proneckí radikáli nie sú priaznivcami myšlienky trvalého spojenia s Nemeckom.

Vo Varšave však aj napriek tomu pochybovali o tom, že slovenská vláda má objektívne možnosti uskutočňovať samostatnú politiku a príliš neverili v trvalosť slovenskej štátnosti.⁵¹ Slovenské vládne kruhy sa snažili presvedčiť Poliakov, že ich úsilie smeruje k obmedzeniu nemeckých vplyvov a k zachovaniu istej miery nezávislosti. Prejavom ich pokusu demonštrovať vôľu po posilnení vzťahov s Poľskom bolo zvýšenie rangu slovenského dip-

⁴⁵ AAN, MSZ, sign. 6471, s. 32, telegram M. Chałupczyńskiego pre MSZ z 2. 6. 1939.

⁴⁶ SNA, MZV, šk. 133, č. 03508, predsedníctvo vlády (Dr. Novák) pre MZV 1. 6. 1939, odpoveď z 7. 6. 1939

⁴⁷ AAN, MSZ, sign. 426, s. 34, záznam z 19. 5. 1939.

⁴⁸ Tamže, s. 36, záznam z 27. 6. 1939.

⁴⁹ SEGEŠ, D. Wspólna droga Kazimierza Papée z Karolem Sidorem – z historii stosunków polsko-słowackich w okresie II wojny światowej. In *Niepodległość*, 2005, zv. 55, s. 284-316.

⁵⁰ AAN, MSZ, sign. 6471, s. 35-40, správa M. Chałupczyńskiego pre MSZ, 9. 6. 1939.

⁵¹ *DTJS*, s. 619.

lomatickeho zastupitel'stva vo Varšave. Nový vyslanec SR Ladislav Szathmáry, niekdajší zamestnanec pražského MZV a československý diplomat pôsobiaci o. i. v Berlíne, sa 27. júna v rozhovore s J. Szembekom snažil presvedčiť poľského zástupcu ministra zahraničných vecí o tom, že Nemci postavili slovenských politikov pred hotovú vec a dali im na výber: buď samostatnosť, s tým, že vojenské a zahraničné záležitosti odovzdajú pod kontrolu Nemecka, alebo územie Slovenska bude rozdelené medzi susedné štáty. Szathmáry presviedčal Szembeka, že Slovensko muselo súhlasiť s „*cudzím vojenským zabezpečením*“ západného Slovenska, no na druhej strane slovenské orgány úspešne protestujú „*proti všetkým nadbytkom*“ v počte prítomných nemeckých síl. Podobne ako už predtým vyslanec Černák v rozhovore s veľvyslancom Lipským v Berlíne, aj Szathmáry sa u Szembeka uchádzal o pomoc v úsilí získať diplomatické uznanie Slovenskej republiky Francúzskom. Slovenský vyslanec pritom vyjadril názor, že takéto uznanie „*by Slovákov povznieslo na duchu*“ a posilnilo by postavenie Slovenska voči Nemecku.⁵² Rozhodujúcim politickým činiteľom vo Varšave však bolo jasné, že slovensko-nemecké vzťahy „*silne zaťažuje skutočnosť v podobe vysokej miery závislosti Slovenska od rozhodnutí a pokynov z Berlína*“.⁵³ Poľskí politici aj napriek tomuto zisteniu celkom nezanechali pokusy vyslať na Slovensko signály svedčiace o ich dobrej vôli, ubezpečovali slovenskú stranu o veľkých sympatiách a priazni, pripravenosti pomôcť jej v ťažkostiach, záujme o kultúrnu spoluprácu medzi obidvoma krajinami atď.

Príchod vyslanca Szathmáryho do Varšavy časovo korešpondoval s prechodným „otepelením“ v poľsko-slovenských vzťahoch, no tieto sa značne zhoršili už v polovici júla 1939. V poľskej tlači sa vtedy vyskytovali zmienky o odzbrojovaní slovenskej armády a konci slovenskej nezávislosti.⁵⁴ Na druhej strane slovenská propaganda, riadená A. Machom, čoraz viac vyostrovala protipoľskú kampaň. Napríklad na stránkach denníka *Slovák* z 15. júla 1939 uverejnili článok o agresívnych plánoch Poľska proti Nemecku. Pre ilustráciu spolu s článkom publikovali pretlač mapy znázorňujúcej slovanské osídlenie a Poľsko v stredoveku, vypracovanej prof. Władysławom Semkowiczom, ktorú v súlade s nemeckou nacistickou propagandou interpretovali ako aktuálne poľské územné nároky.⁵⁵ Pikantériou v tejto súvislosti bol fakt, že Semkowicz bol na Slovensku známy ako nestor poľskej irendenty na Spiši a Orave.

O dva dni neskôr, 17. júla 1939, sa v Bratislave uskutočnilo stretnutie členov slovenskej vlády s predstaviteľmi nemeckej brannej moci (Wehrmachtu). Výroky genpor. F. Barckhausena v jeho priebehu evokovali dojem, že sa blíži vypuknutie vojnového konfliktu a že Nemecko má záujem o slovenskú podporu. Slovenská vláda v odpovedi dala prísľub, že „*spraví všetko, aby obmedzila svoje zmluvné záväzky voči Poľsku, ktoré sú v rozpore so záujmami Nemecka*“. Slovenská strana avizovala, že posilní kontrolu na štátnej hranici s Poľskom a sprísni opatrenia proti poľským pokusom o prienik Poľska na Slovensko politickými prostriedkami alebo spravodajskou službou.⁵⁶ Avšak slovenská vláda nebola

⁵² AAN, MSZ, sign. 6471, s. 42-43, zápis z rozhovoru J. Szembeka s vyslancom L. Szathmárym dňa 27. 6. 1939; *DTJS*, s. 642-643, 662.

⁵³ AAN, MSZ, sign. 426, s. 36, záznam z 27. 6. 1939.

⁵⁴ SNA, MZV, šk. 112, č. 7321/39, list vyslanectva SR z 13. 6. 1939, odpoveď z 28. 6. 1939.

⁵⁵ Čo všetko si Poliaci od Nemcov nárokujú. In *Slovák*, 15. 7. 1939; Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, D LXIII, jedn. 2: J. Semkowiczowa, Zestawienie bio-bibliograficzne poświęcone życiu i twórczości Władysława Semkowicza, profesora UJ, s. 48.

⁵⁶ HOLÁK, ref. 6, s. 323.

jednotná. Podľa správy nemeckého vyslanca v Bratislave Hansa Bernarda aktívnu podporu nemeckým opatreniam proti Poľsku vyslovili predseda vlády Tiso, minister národnej obrany Čatloš, hlavný veliteľ HG Mach, Vojtech Tuka a generálny tajomník HSLS Jozef Kirschbaum. Údajne vyjadrili názor, že pokus Slovenska zachovať si neutralitu by nevyhnutne mal bolestné politické následky.

Proti akejkoľvek forme účasti Slovenska vo vojne proti Poľsku sa jednoznačne vyslovila skupina Karola Sidora, ktorý už vtedy po odsune z domácej politickej scény síce pôsobil ako vyslanec vo Vatikáne, avšak v poslednej chvíli, pár dní pred vypuknutím vojny, pricestoval do Bratislavy a presviedčal politické kruhy o potrebe zachovať neutralitu.⁵⁷ Aj Ferdinand Ďurčanský, minister zahraničných vecí a minister vnútra, chcel, aby Slovensko bolo neutrálne. Dôverne odkazoval Poliakom, že pre to spraví všetko, aj keď vyslanec Szathmáry dostal z centrály slovenskej diplomacie vyjasnenie, že oficiálnou formou o návrhu vyhlásenia neutrality Slovenska „*nemožno dnes ešte ani uvažovať*“.⁵⁸ Napriek tejto inštrukcii Szathmáry v mene slovenskej vlády 3. augusta ubezpečil britského veľvyslanca vo Varšave, že v prípade nemecko-poľského konfliktu chce Slovensko zaujať striktné neutrálne stanovisko.⁵⁹

Jozef Tiso údajne najprv vyčkával, a napokon sa vyslovil za účasť vo vojne. Podľa informácie z nemeckého prameňa mala slovenská vláda prijať uznesenie trojštvrтинovou väčšinou hlasov, že Slovensko musí bezpodmienečne zachovať neutralitu voči Poľsku a až na Tisov tuhý odpor sa podarilo toto uznesenie anulovať.⁶⁰ Túto informáciu však nepotvrďuje nijaký iný prameň a nie je celkom jasné, či v tomto prípade išlo o poskytnutie územia Slovenska Nemcom pre bojové operácie, alebo o priamu účasť slovenského vojska v útoku na Poľsko.

PRÍPRAVY NA ÚČASŤ VO VOJNE

Začiatkom mája už Nemci prestali považovať Slovensko za „výmenný tovar“ a čoraz jasnejšie ho vnímali predovšetkým ako dôležitú východiskovú pozíciu pre útok z boku na Poľsko. Nemecké vojnové plány vylučovali možnosť, aby Slovensko zostalo neutrálne.⁶¹ Geopolitické predpoklady však nedávali presnú odpoveď na otázku, v akom rozsahu sa slovenské ozbrojené sily zapoja do prípadného konfliktu po boku Nemecka. Existovala obava, že nesúhlas či odpor proti takémuto rozhodnutiu zhorší postavenie Slovenska. Pri najmenšom od konca júna 1939 Nemci jednoznačne zdôrazňovali, že nemecká podpora pre slovenský štát priamo závisí od plnenia požiadaviek, a povinnosťou slovenskej vlády je vyvarovať sa akýmkoľvek kontaktom s Poliakmi, ktoré by neboli v súlade, resp. boli v rozpore so záujmami Nemecka.⁶² Slovenská vláda sa však aj naďalej mohla rozhodovať medzi viac alebo menej aktívnym spôsobom plnenia týchto záväzkov.

⁵⁷ BAKA, Slovensko ako nástupný, ref. 6 s. 130; HOLÁK, ref. 6, s. 326-327.

⁵⁸ BAKA, Poľsko-slovenské, ref. 6, s. 113, 115; *Do pamäti národa. Osobnosti slovenských dejín prvej polovice 20. storočia.* (Ladislav Szathmáry: statočný a svedomitý diplomat). Editori S. Michálek, N. Krajčovičová a kol. Bratislava : Veda, 2003, s. 549 .

⁵⁹ Vo Foreign Office však pochybovali o realnosti takéhoto scenára, keďže si dobre pamätali slovensko-nemeckú zmluvu o „ochrannom pomere“. HOLÁK, ref. 6, s. 321.

⁶⁰ BAKA, Slovensko ako nástupný, ref. 6, s. 112, 130; HOLÁK, ref. 6, s. 326-327.

⁶¹ Zdôrazňuje to napr. PETRUF, ref. 14, s. 20.

⁶² BAKA, Slovensko ako nástupný, ref. 6, s. 127.

V konečnom dôsledku prevážilo rozhodnutie, že ak má byť Slovensko aj tak vtiahnuté do tohto vojenského konfliktu, je výhodnejšie prezentovať sa ako vzorný spojenec Nemecka a posilniť svoju pozíciu v očiach nemeckého hegemóna. Nemci pritom s plnou bezohľadnosťou ťažili zo vzájomnej rivality medzi Slovenskom a Maďarskom (takisto ako v prípade rivality Maďarsko – Rumunsko), pričom úspešne uplatňovali mechanizmus spočívajúci vo využívaní vzájomných animozít medzi inými štátmi pre svoje ciele, konkrétne na podmanenie celého dunajského priestoru.⁶³ Nemožno vylúčiť, že slovenské vládny kruhy počítali s tým, že Maďari vzhľadom na srdečné poľsko-maďarské vzťahy neposkytnú príliš aktívnu podporu nemeckej strane. Koncom júla už bolo jasné, že Nemci chystajú vojenský úder proti Poľsku aj z územia Slovenska. Poľsko dostalo dôvernú informáciu, že slovenská vláda proti tomu nedokáže a nemôže nič podniknúť a obmedzuje sa jedine na pokusy „menšieho vydierania“ tým, že cielene oneskoruje realizáciu ambiciózných nemeckých plánov spočívajúcich vo vybudovaní siete strategických cestných komunikácií a prispôsobeniu slovenskej priemyselnej výroby potrebám vojnovnej mašinerie „tretej ríše“.⁶⁴ Predstavitelia slovenských diplomatických zastupiteľských úradov, ktorí dostali inštrukcie v tejto otázke od ministra Ďurčanského, navonok demonštrovali vôľu zachovať neutralitu Slovenska. Naliehal na to najmä vyslanec Szathmáry. Keď pricestoval do Bratislavy na konzultácie a po pokyny, na mimoriadnom zasadnutí vlády 29. júla 1939 dostal jedine ubezpečenie, že Slovensko sa bude usilovať o dobré vzťahy s Poľskom. Späť do Poľska si so sebou priviezol aj návrh zmluvy o kultúrnej spolupráci medzi obidvoma krajinami.

Po návrate do Varšavy Szathmáry 1. augusta poslal do MZV správu, v ktorej vyjadril domnienku, že Poľsko navrhne Maďarsku tajnú dohodu o rozdelení Slovenska, aby si tak zabezpečilo neutralitu Maďarska v prípade poľsko-nemeckého konfliktu.⁶⁵ Ďalej informoval ministra Ďurčanského, že ak sa Slovensko stane základňou nemeckého útoku na Poľsko, Poliaci proti nemu vojensky zasiahnu. Naďalej neznámym zostáva prameň Szathmáryho informácie. V súlade s názorom Martina Holáka možno pripustiť, že poľskí informátori slovenského vyslanca chceli jedine nastražiť Slovákov a dať im výstrahu pred spoluprácou s Nemeckom.⁶⁶ Szathmáryho správa získala na dôveryhodnosti v súvislosti s informáciou, ktorá začiatkom augusta 1939 obehla médiá na celom svete, a síce, že Nemci už začali zákulisné rozhovory o pričlenení Slovenska k Maďarsku. V súlade s touto informáciou mali Maďari sľúbiť Nemcom, že im umožnia budovať vojenské základne na hranici Maďarska s Poľskom a Rumunskom a udelia im súhlas na prechod nemeckých vojsk cez svoje územie.⁶⁷ O čosi neskôr Szathmáry informoval bratislavskú centrálu, že Poľsko v tichosti pristúpilo k mobilizácii a poľská generalita sa podľa jeho názoru vyslovila za „okamžitú vojnu“.⁶⁸ Tiež ubezpečoval, že okamžite po vypuknutí vojny vznikne československá légia.⁶⁹

⁶³ Pozri ŠKORVÁNEK, S. Nacionálnosocialistická politika a Slovensko 1939 – 1945 (Základné tendencie mocenského vplyvu). In *Stredná a juhovýchodná Európa – sondy do vývoja v štyridsiatych rokoch*. Zost. P. Petruf. Bratislava : Historický ústav SAV, 1992, s. 122.

⁶⁴ AAN, MSZ, 6471, s. 44-46, súhrn obsahu rozhovorov Piotra Kurnického s vyšším úradníkom v slovenskom MZV v dňoch 21-25. júla 1939.

⁶⁵ SNA, MZV, šk. 208, č. 10418/39.

⁶⁶ HOLÁK, ref. 6, s. 324.

⁶⁷ SNA, MZV, 10273/39, informácie vojenského spravodajstva získané odpočúvaním rádiového vysielania, 2. 8. 1939.

⁶⁸ SNA, MZV, šk. šifry, ZÚ Varšava z 4. augusta 1939, č. 8945.

⁶⁹ Tamže, 208, č. 9978/39 z 19 VIII 1939, Bratislava; dodatok: 10.405/39 z 23. 8. 1939.

Szathmáry už neskôr, v exile, vysvetľoval, že svojím konaním chcel od slovenskej vlády vynútiť zachovanie neutrality krajiny.⁷⁰ V skutočnosti však svojimi alarmujúcimi správami mohol dodatočne prispieť k posilneniu „tvrdého“ krídla, ktoré bolo naklonené aktívnej účasti Slovenska v útoku na Poľsko.⁷¹ Tým viac, že do Bratislavy prichádzali informácie o pohybe poľského vojska v pohraničí. Ťažko povedať, či štáb Hlavného vojenského veliteľstva bral vážne možnosť preventívneho útoku zo strany Poľska. Niet však sporu o tom, že slovenská propaganda rozširovala v spoločnosti pocit ohrozenia s poukazom na poľské vojnové prípravy v pohraničí, ktoré dávala do kontextu s informáciami o poľsko-maďarskom priateľstve a v Poľsku stále živými iredentistickými požiadavkami týkajúcimi sa územia Spiša, Oravy a Čadčianska.

Najpravdepodobnejšie v súvislosti s plánovaným útokom na Poľsko Hitler v auguste prijal konečné rozhodnutie ponechať zbrane pre 125-tisíc slovenských vojakov (namiesto Nemcami pôvodne navrhovaných 25-tisíc mierového stavu a iba 50-tisíc vojnového stavu) a pre ďalších 25-tisíc vojakov ako náhradu úbytku. Tieto rozhodnutia boli prijaté 18. augusta (aj keď protokol – s malými zmenami – bol podpísaný až 23. augusta). Ešte skôr – dňa 12. augusta podpísali nemecko-slovenskú zmluvu o ochrannom pásme, ktorá posunula hranicu tejto nemeckým vojskom obsadenej oblasti k západnému brehu Váhu a na sever až k hranici s Poľskom. Z pohľadu slovenského armádneho veliteľstva tak bolo jasné, že práve protipoľská línia umožnila udržať vysoký početný stav slovenskej armády a jej operačné schopnosti. Nie bezvýznamné boli aj osobné či služobné záujmy dôstojníckeho zboru, ktorého príslušníci mali záujem rozvíjať svoju kariéru v ozbrojených silách. Po rokoch dominácie Čechov v dôstojníckom zbore sa Slovákom otvorili možnosti rýchleho kariérneho postupu. Gen. Čatloš odôvodňoval spojenectvo s Nemeckom aj teóriou „menšieho zla“, keď 22. júna na porade dôstojníckeho zboru slovenskej armády povedal: „*Teraz musíme pracovať pre seba a plniť vôľu Nemecka, ktoré nás ochraňuje... Len podporou dnešného režimu môžeme zachrániť Slovensko pred úpadkom alebo katastrofou.*“⁷²

V poslednej dekáde augusta napätie v slovensko-poľských vzťahoch rýchlo narastalo. 22. augusta sa v Bratislave uskutočnila manifestácia, ktorej sa jej organizátori snažili dať prvorado protipoľský charakter. Tento cieľ sa nepodarilo celkom naplniť, pretože dav demonštrantov prejavoval predovšetkým protimaďarské nálady.⁷³ V úsilí posilniť dojem z protipoľských nálad nemecké paramilitárne oddiely spoločne s časťou slovenských radikálov v noci z 22. na 23. augusta zdemolovali byt poľského chargé d'affaires v Bratislave Mieczysława Chałupczyńskiego. Súčasne rástla nervozita na oboch stranách a pribúdali incidenty v slovensko-poľskom pohraničí. Nemci 24. augusta v súvislosti s „hrozbou z poľskej strany“ nastolili požiadavku, aby slovenské ozbrojené sily boli podriadené nemeckému veliteľstvu „v záujme ochrany Slovenska“. Výmenou za lojálnu spoluprácu mali Slováci získať garanciu existujúcej hranice s Maďarskom, a v prípade vojnového konfliktu s Poľskom Nemci prisľúbili, že priaznivo zväžia možnosť vrátiť Slovensku územie, ktoré predtým odstúpilo Poľsku. Nemci zároveň ubezpečovali slovenskú stranu, že slovenská armáda nebude nasadená do bojov mimo územia Slovenskej republiky. Slovenská vláda

⁷⁰ Pozri: *Vznik Slovenského štátu 2. 14. marec 1939*. Editori V. Bystrický, R. Letz, O. Podolec. Bratislava : AEP, 2008, s. 179-247.

⁷¹ NĚMEČEK, ref. 6, s. 446.

⁷² Citované podľa: BAKA, I. Vznik a formovanie slovenskej armády. In *Vojenské dejiny Slovenska, zv. V. (1939-1945)*. Zost. F. Cséfalvay. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008, s. 22.

⁷³ AAN, MSZ, sign. 6474, s. 113, záznam vicekonzula W. Krzyżanowského o priebehu manifestácie.

tieto požiadavky prijala a slovenský vyslanec Černák začal v Berlíne intervenovať, aby Nemecko potvrdilo svoj sľub prinavrátiť Slovensku teritórium odstúpené Poľsku. Požiadavky slovenskej strany rozšíril v tom zmysle, že revindikácia územia mala zahŕňať aj spišské a oravské obce, ktoré Poľsko získalo roku 1920.

V noci z 25. na 26. augusta sabotážny oddiel nemeckého Abwehru zaútočil zo slovenského územia na tunel a železničnú stanicu v priestore Jablunkova. Až neskôr sa preukázalo, že tomuto oddielu včas nedoručili rozkaz pozastaviť diverznú akciu tvoriacu súčasť nemeckého generálneho útoku na Poľsko, ktorý bol na poslednú chvíľu odvolaný. Nemecká armáda bola vtedy na Slovensku v ochrannom pásme, ale tiež niektorých priľahlých miestach (a v Spišskej Novej Vsi). V tú istú noc oddiely HG v pohraničných obciach v Čadčiansku so zbraňou ruke už očakávali nemecký signál na útok, aby vstúpili na územie pričlenené k Poľsku roku 1938.⁷⁴ Vtedy sa ešte pravdepodobne nepredpokladalo, že v prvý deň útoku budú do vojenských operácií nasadené regulárne jednotky slovenskej armády. 26. augusta 1939 bola však na nemeckú žiadosť na Slovensku vyhlásená mobilizácia. V rozhlasovom prejave J. Tiso povedal, že „v súlade s nemecko-slovenskou dohodou prišli na Slovensko nemecké vojská v záujme jeho ochrany pred poľským nebezpečenstvom. Výzývame slovenské obyvateľstvo, aby sa k nemeckým vojskám správalo ako k dobrým priateľom, spolupracovalo s nimi a spoločne bojovalo proti spoločnému nepriateľovi.“⁷⁵ Nasledujúceho dňa J. Tiso ako hlavný veliteľ ozbrojených síl podriadil slovenské vojsko nemeckým rozkazom. Na poľský protest reagovala slovenská vláda chladným prehlásením, že iba podniká kroky nevyhnutné na zabezpečenie integrity krajiny a okrem toho požadovala od Poľska „gesto“ v podobe prinavrátenia štátnej hranice z obdobia pred teritoriálnymi zmenami roku 1938.⁷⁶

AGRESIA PROTI POĽSKU A STRATEGICKÉ ILÚZIE

Pre útok na Poľsko bola vytvorená poľná armáda „Bernolák“ tvorená troma divíziami pechoty a pohyblivou motorizovanou jednotkou. V druhej polovici septembra početné stavy celého zoskupenia dosiahli 51-tisíc. Gen. Čatloš dal 1. septembra 1939 rozkaz začať bojovú činnosť, v ktorom o. i. konštatoval: „naše záujmy nás spojili s nemeckou armádou a postavili nás na stranu nepriateľov Poľska“. Podľa pôvodného zámeru mala byť slovenská armáda nasadená len na ochranu hraníc a mala viazať čo najpočetnejšie poľské sily, ale už 1. septembra ráno slovenské jednotky prekročili slovensko-poľskú štátnu hranicu. Na základe nemeckých vojenských dokumentov však nemožno prijať záver, že rozkaz na pochod na Poľsko bol dôsledkom priameho tlaku z nemeckej strany. Napriek tomu, čo gen. Čatloš tvrdil neskôr, o účasti slovenských jednotiek v útoku sa nedozvedel až ex post.

Historici veľmi podrobne spracovali vojenské aspekty účasti slovenských vojsk v agresii proti Poľsku v septembri 1939.⁷⁷ Na tomto mieste môžeme len zdôrazniť, že z analýzy účas-

⁷⁴ SNA, MZV, šk. 208, č. 10805/ tajné 39; úradný záznam, Prezídium Ministerstva vnútra, 27. 8. 1939.

⁷⁵ Text prejavu citovaný podľa: AAN, MSZ, 6471, správa M. Chałupczyńskiego pre MSZ z 28. 8. 1939; porovnaj *Slovák*, 29. 8. 1939.

⁷⁶ *PDD 1939*, dok. č. 504.

⁷⁷ Pozri napr.: BAKA, I. Slovensko ako nástupný, ref. 6, s. 71-131; ŠIMUNIČ, P. Účasť slovenskej armády na nemeckej agresii proti Poľsku. In *Dzieje Podkarpacia*, zv. IV. Krosno 2000, s. 63-71; MIČIANIK, P. Armia słowacka podczas kampanii przeciwko Polsce. In *Między przemysową przyjaźnią*, ref. 6, s. 53-63; KAZIMIERSKI, Z. Wkroczenie wojsk słowackich do Polski we wrześniu 1939 r. In *Polski wrzesień 1939 r. – wojna na dwa fronty*. Editor H. Stańczyk. Piotrków Trybunalski 2000, s. 175-183; KUPLIŃSKI, ref. 3.

ti slovenskej armády v agresii sú zrejme aj prvky vlastnej iniciatívy, ktoré Nemci s uspokojením privítali. Vo chvíli, keď poľské jednotky ustupovali, Slováci postupovali do hĺbky poľského územia. Na východe chceli obsadiť Sanok, a nemecký rozkaz zastaviť postup vyvolal ich nespokojnosť. Neznamená to však, že sa nádejali získať väčšie územia, ktoré by presahovali rámec oblastí pripojených pred vojnou k Poľsku. V tejto otázke na slovenskej strane prevažoval názor, že Slovensko by si nemalo robiť nároky na nijaké iné územia okrem tých, ktoré chcelo získať späť. Síce chýbajú presvedčivé dôkazy, že by nemecká strana dávala Slovákom takéto návrhy, isté však je, že sa napr. nebrala do úvahy možnosť pripojiť Zakopane k Slovensku – okrem scenára predpokladajúceho krátkodobú okupáciu obsadeného územia.⁷⁸

To, že Slováci nemali také územné nároky, ktoré by prekračovali oblasť zahrnutú do revindikácií, využila slovenská strana ako argument v jedinom viac známom a významnom prípade odporu pred účasťou v agresii proti Poľsku v septembri 1939. Dvaja opoziční úradníci ministerstva dopravy a verejných prác voči režimu v Slovenskom štáte vtedy presvedčili ministra Júliusa Stana, aby zakázal slovenským železničiarom vstupovať na poľské trasy, pretože „slovenská vláda nepožaduje nič z poľského územia okrem toho, čo nám patrilo v roku 1918 a 1938“. Podľa názoru prokuratúry, ktorá tento prípad vyšetrovala, sa týmto opatrením sledoval cieľ „spôsobiť škodu slovenskej aj nemeckej armáde [...] a sťažiť tak postup oboch armád do hĺbky poľského územia“, pretože na obsadzovaných úsekoch trate (v Zwardoni a na trase Suchá Hora – Zakopane – Nowy Targ) museli slovenskí vojaci čakať na nemeckých železničiarov.⁷⁹

Vyslanectvo Poľska v Bratislave bolo prvým poľským zastupiteľským úradom v zahraničí, ktoré bolo zlikvidované. Aj keď slovenská strana informovala poľských diplomatov o „vojnovom stave medzi Slovenskom a Poľskom“,⁸⁰ v skutočnosti vojna vypovedaná nebola. V súlade s ústavou z 21. júla 1939 mohol takéto rozhodnutie prijať jedine prezident so súhlasom snemu. Slovensko vtedy nemalo prezidenta republiky (Jozef Tiso sa ním stal až 26. októbra 1939) a Snem Slovenskej republiky sa k tejto otázke nevyjadril. Slovenský parlament akceptoval zmenu hraníc ex post prijatím ústavného zákona o inkorporácii územia, ktoré po 1. svetovej vojne bolo pripojené k Poľsku.⁸¹

„Prinavrátene“ územia predtým odtrhnutého Poľskom malo v zmysle propagandy predstavovať príklad efektivity režimu a zároveň malo živiť perspektívu hraničnej revízie na juhu. Propagandistický úspech, ktorý s tým súvisel, posilňovali správy o srdečnom prijatí, ktoré slovenským vojakom pripravili jednak slovenskí Goralí na Spiši a jednak ukrajinské

⁷⁸ Hitler navrhoval takúto možnosť, avšak zástupcovia Zahraničného úradu (Auswärtiges Amt) ho odhovorili od tejto myšlienky, pretože očakávali, že slovenská strana neprejaví záujem o takéto riešenie. Pozri BAKA, Poľsko-slovenské, ref. 6, s. 119-120; BAKA, Slovensko ako nástupný, ref. 6, s. 141.

⁷⁹ Štátne zastupiteľstvo začalo trestné konanie proti Jozefovi Ištvančinovi (politickému priaznivcovi Karola Sidora, tajomníkovi Zväzu slovenských železničiarov) a Ivanovi Viestovi (vedúcemu prezídia ministerstva dopravy a verejných prác, bratovi gen. Rudolfa Viesta, ktorý koncom augusta 1939 emigroval do Francúzska). Ištvančina zatkli 2. októbra 1939. V decembri 1939 zastupiteľstvo stiahlo ich obžalobu. Úradnú dokumentáciu pozri: Štátny archív, Bratislava, Štátne zastupiteľstvo v Bratislave, č. 5013/39/4.

⁸⁰ KRZYŻANOWSKI, W. Lata bukareszteńskie (1). In *Zeszyty Historyczne*, 1976, č. 38, s. 196.

⁸¹ Ústavný zákon zo dňa 22. decembra 1939 o inkorporácii územia, ktoré po roku 1918 bolo pripojené k bývalej republike Poľskej, *Slovenský zákonník 1939*, čiastka 71, 30. 12. 1939, č. 325.

obyvateľstvo na východnom úseku hranice.⁸² Nemci odovzdali Slovensku nielen poľské územné zisky z jesene 1938, ale aj teritórium, ktoré získalo Poľsko v 20. rokoch 20. storočia.⁸³ Obecné rady v obciach na Spiši a Orave, ktoré mali byť pričlenené k Slovenskej republike, prijímali v dňoch 4. a 5. septembra 1939 na pripravených formulároch a „*na návrh starostu a jednohlasne*“ deklaráciu o vóli pristúpiť k Slovensku.⁸⁴ Opozičné a protivojnové nálady tlmil svojou autoritou aj slovenský predseda vlády – kňaz, a predstavitelia katolíckej hierarchie, ktorá vítala „*návrat odtrhnutých bratov*“.⁸⁵

V súvislosti s účasťou Slovenska vo vojne proti Poľsku sa Hitler zrejme definitívne rozhodol zachovať slovenský samostatný štát ako stelesnenie určitej propagandistickej „vitríny“, ktorá mala byť názorným príkladom dobrodušnosti a existencie malých národov žijúcich pod „ochranou“ nacistického Nemecka. Hitler poslal J. Tisovi telegram, v ktorom vyjadril svoju vďaku za „bratstvo zbraní“, a 21. októbra 1939 osobne povedal vyslancovi M. Černákovi, že slovenský štát svojím postojom vo vojne proti Poľsku výdatne posilnil svoje postavenie.⁸⁶ Porážka Poľska zmenšila riziko využitia Slovenska ako objektu „obchodu“ v nemeckých politických kalkuláciách. V nemeckej politike vo vzťahu k Slovensku sa začala udomáňovať koncepcia vzorového ochranného štátu (Schutzstaat), teda oficiálnej „vizitky“ nastickej politiky, ktorú „tretia ríša“ ukazovala malým národom a súčasne relatívne trvalým prvkom vo „*veľkom hospodárskom priestore*“, ktoré Nemecko vytváralo.⁸⁷

Po víťaznom vojenskom ťažení na Slovensku oslabli opozičné prejavy a nálady. Propagandistické využitie účasti vo vojne bolo pre slovenskú vládu tým jednoduchšie, že úspech nebolo potrebné vykúpiť väčšími ľudskými stratami. Počet obetí na slovenskej strane predstavoval podľa oficiálnych údajov 18 vojakov (v skutočnosti zahynuli asi 24).⁸⁸ Pre vládnú garnitúru bolo dôležité to, že po porážke Poľska síce zminorizovaná, no naďalej pomerne početná opozícia stratila svojho tradičného spojenca.

Účasť Slovenskej republiky vo vojne proti Poľsku mala za následok prerušenie diplomatických vzťahov zo strany Veľkej Británie a Francúzska. V zahraničnej politike týchto štátov začala postupne prevažovať tendencia smerujúca k obnove Československa. Z tohto pohľadu bolo vypovedanie poslušnosti zo strany L. Szathmáryho istou „fackou“ pre politický režim na Slovensku a jeho reprezentantov. Prvého septembra 1939 totiž slovenský vyslanec vo Varšave, počas audiencie v MSZ, odovzdal J. Szembekovi list, v ktorom odsúdil počínanie bratislavskej vlády a žiadal o poľskú podporu pre tých Slovákov, ktorí konali v mene „*skutočnej nezávislosti*“.⁸⁹ Poľský prezident Ignacy Mościcki 1. septembra

⁸² Proti Poľsku, ref. 5, s. 69, 89, 125; BAKA, Slovenská republika, ref. 4, s. 103, 116.

⁸³ SNA, MZV, šk. 113; č. 12152/39, Slovensko-nemecká zmluva o nových severných a severovýchodných hraniciach SR, 21. 11. 1939.

⁸⁴ Originály sú uložené v: MZV, šk.133, č. 20 717/39 Prezídium MV do MZV, 10. 11. 1939.

⁸⁵ Najdôležitejšiu úlohu zohral biskup spišskej diecézy Ján Vojtaššák, ktorý mal rodinné korene na Hornej Orave. LACKO, M. *Udział wojsk słowackich w inwazji na Polskę w 1939 r. Współczesny stan badań i interpretacje*. In *Militarne i polityczne aspekty kampanii polskiej 1939 roku z perspektywy 70. lecia*, Wrocław, 24–25 IX 2009 (zborník v tlači).

⁸⁶ BAKA, Slovenská republika, ref. 4, s. 160-161.

⁸⁷ ŠKORVÁNEK, ref. 61, s. 123.

⁸⁸ BAKA, *Udział Słowacji*, ref. 4, s. 167. Počet obetí na 24 vyčíslil M. Lacko. Proti Poľsku, ref. 5, s. 229-231.

⁸⁹ AAN, MSZ, sign. 6474, s. 120-121. Na rovnaký krok ako Szathmáry sa o niekoľko dní neskôr odhodlal aj konzul SR v Londýne Milan Harminc, ktorý sa podobne ako Szathmáry zapojil do česko-slovenského odbojového hnutia v zahraničí.

1939 podpísal dekrét, ktorým oficiálne vznikla légia Čechov a Slovákov v Poľsku (o vydaní dekrétu informoval poľský rozhlas 3. septembra 1939). Už samotný názov vojenskej jednotky svedčil o tom, že poľská vláda neodstúpila od svojej línie, v zmysle ktorej považovala Slovákov za národ ašpirujúci na samostatnú politickú existenciu. Potvrzuje to aj neskoršia politika poľskej exilovej vlády (i keď jej väčšinu tvorila nová, a nie „predseptembrová“ politická garnitúra).⁹⁰ Na poľskej strane prevažoval pohľad, že slovenská agresia bola dôsledkom brutálneho nátlaku Nemcov.

Poľská otázka sa v septembri 1939 stala predmetom politicko-vojenskej hry medzi Slovenskom a Maďarskom. Slovenské vládne kruhy sa usilovali využiť skutočnosť, že Maďari neudelili súhlas na transport nemeckých jednotiek cez úsek železničnej trate v okolí Košíc, ktorý po Viedenskej arbitráži pripadol Maďarsku. Takýto súhlas by uľahčil a urýchlil nemecký útok z juhovýchodného smeru. Dňa 11. septembra 1939, čiže dva dni potom, ako Nemci nastolili túto požiadavku, vystúpila s podobnou žiadosťou slovenská strana – na návrh Nemecka. To vyvolalo veľké napätie v slovensko-maďarských vzťahoch, ktoré stlmilo až napomenutie oboch strán Nemeckom.⁹¹ Uznanie zo strany Nemcov za spoluúčasť v agresii proti Poľsku prispelo k nárastu sebavedomia u Slovákov v ich vzťahoch s Maďarskom. Nemalou mierou k tomuto pocitu prispela aj skutočnosť, že Slovenský štát 16. septembra 1939 dosiahol diplomatické uznanie Sovietskeho zväzu.⁹² Fakt, že sovietska armáda svojím postupom a následnou okupáciou východného územia Poľska dosiahla priamy kontakt s maďarskou hranicou, vzbudil na Slovensku nádej, že Sovietsi sa nezastavia na Karpatoch a obsadia Podkarpatskú Rus (paradoxne, také isté želanie vtedy vyslovil aj Edvard Beneš v exile). Na Slovensku sa očakávalo, že takúto situáciu by bolo možné využiť na zosilnenie úsilia o návrat slovenského územia, ktoré po Viedenskej arbitráži obsadilo Maďarsko.⁹³

Začiatkom októbra na Slovensku zaznamenali hlásenia o pohybe maďarských vojsk v blízkosti maďarsko-slovenských štátnych hraníc, ktorého príčina sa pripisovala nervozite Maďarov v dôsledku činnosti sovietskej armády.⁹⁴ Prijatie tisícov poľských utečencov v Maďarsku tiež neuniklo pozornosti slovenskej spravodajskej služby. Už koncom septembra 1939 sa objavili fámy, že Maďari zamýšľajú z internovaných poľských vojakov vytvoriť „teroristické“ oddiely, ktoré mali byť určené na uskutočňovanie nepriateľskej činnosti proti Slovensku.⁹⁵ V súlade so skutočnosťou sa v hláseniach uvádzalo, že Maďari umiestnili značnú časť poľských utečencov do bývalých kasární ležiacich v pohraničnej oblasti, na území odstúpenom Maďarsku.⁹⁶ Prítomnosť Poliakov v blízkosti hraníc Slovenska bola

⁹⁰ K problematike poľsko-česko-slovenských vzťahov v exile za 2. svetovej vojny bližšie pozri: SEGEŠ, D. *Dvojkříž v siločiarach Bieleho orla. Slovenská otázka v politike poľskej exilovej vlády za 2. svetovej vojny*. Bratislava : VEDA, 2009.

⁹¹ BAKA, Slovensko ako nástupný priestor, ref. 6, s. 141.

⁹² ČIERNÁ-LANTAYOVÁ, D. *Pohľady na východ (Postoje k Rusku v slovenskej politike 1934 – 1944)*. Bratislava : VEDA, 2002, s. 90.

⁹³ LIPTÁK, E.: Maďarsko v slovenskej politike za druhej svetovej vojny. In *Príspevky k dejinám fašizmu v Československu a Maďarsku*. Bratislava 1969, s. 201-202; ČIERNÁ-LANTAYOVÁ, ref. 90, s. 93 a nasl.

⁹⁴ Vojenský historický archív Bratislava (VHA), f. 53, 1939, Bernolák, II odd., telegram č. 13 z 6. 10. 1939, list č. 913.

⁹⁵ VHA, f. 53, 1939, č. j. 152302, č. j. 152520.

⁹⁶ Tamže, č. j. 152357 z 18. 10. 1939; tamže, f. 53, Bernolák, II odd., telegram č. 13 z 6. 10. 1939; tamže, f. 53, 1939, č. j. 152302, 1939; tamže, f. 53, 1939, č. j. 152520.

potenciálnym zdrojom problémov, no na druhej strane informácie získané z Maďarska boli pre slovenskú stranu príležitosťou získať si dodatočné uznanie v Berlíne tým, že Nemecku odovzdala dôverné informácie o maďarsko-poľských kontaktoch. Slováci od poľských utečencov, ktorí sa pokúšali nelegálne dostať cez Slovensko do okupovanej vlasti, získali podrobné informácie o tom, že s vedomím maďarských úradov v Maďarsku prebieha diskretná evakuácia internovaných poľských vojakov do poľskej armády vo Francúzsku. Tieto zistenia Slováci využívali v protimaďarskej propagande a na denunciáciu Maďarov v Berlíne.⁹⁷ Po vojne proti Poľsku sa uskutočnila reorganizácia slovenskej armády a prebehla zmena v systéme zabezpečenia a ochrany hraníc. Pre príslušníkov generálneho štábu slovenskej armády tak Maďari zostali jediným potenciálnym nepriateľom.⁹⁸

V slovenských vládných elitách sa na istý čas udomácnila ilúzia o trvalosti nového geopolitického usporiadania, ktoré bolo vytvorené na ruinách Poľska, a dokonca aj predstava o možnosti budovať priaznivé vzťahy so Sovietskym zväzom s cieľom posilniť vlastnú pozíciu v reláciách s nemeckým hegemonom a Maďarskom. Časť slovenskej spoločnosti žila v očakávaní, že po víťaznom ťažení v Poľsku Slovensko získa akési územné kompenzácie na juhu. Ďurčanský dokonca uvažoval o možnosti vyvážiť nemecký vplyv na Slovensku pomocou utesňovania kontaktov so ZSSR. Očakávania Slovákov neskôr výstižne charakterizoval vyslanec Sovietskeho zväzu v Bratislave Georgij M. Puškin: „*Od nás Slováci čakajú vari viac, než im môžeme dať.*“⁹⁹

ZÁVER

Politicko-vojenské kroky proti Poľsku, ktoré podnikla slovenská vláda, neboli len mechanickým uskutočňovaním cieľov nanútených Nemeckom. Slovensko ako malý štát, ktorý bol do veľkej miery závislý od Nemecka, malo obmedzené možnosti vytvárať a realizovať svoju stratégiu. V aktivitách a krokoch Slovenského štátu možno však identifikovať všeobecné ciele. Z jeho pohľadu bola základným nebezpečenstvom hrozba zo strany Maďarska. Politiku vo vzťahu k Poľsku vnímali slovenské vládne kruhy ako možnosť uskutočňovať kroky v záujme zachovania štátnosti a teritoriálnej integrity. Agresívne úmysly Nemecka voči Poľsku sa usilovali využiť na to, aby si uchránili autonómiu svojho vojensko-politického inštrumentária, nevyhnutného pre obranu južnej i východnej hranice. Pritom mali neustále na zreteli strategický cieľ, síce znovuzískanie území, ktorých sa na základe rozhodnutia Viedenskej arbitráže a po vojenskej agresii v marci 1939 zmocnilo Maďarsko. Tým, že slovenská vláda prejavovala vôľu lojálne spolupracovať proti Poľsku, pokúšala sa vyvinúť vplyv na Nemecko, aby považovalo Slovensko za trvalú súčasť novovznikajúceho poriadku v strednej Európe.

Slovensko si účasťou v agresii proti Poľsku dočasne posilnilo pozíciu v nemeckej sfére vplyvov, avšak súčasne tým vytvorilo silnú závislosť medzi pretrvaním ako samostatného štátu a vojenským úspechom „tretej ríše“. Nemenej dôležité bolo, že v kruhoch Spojencov sa tým posilnila tendencia podporovať opätovný vznik československého štátu po vojne a urýchlil sa proces diplomatického uznania československej exilovej vlády.

⁹⁷ VHA, f. 53, 1939, č. j. 152509, list č. 895 (reverz); SNA, MZV, šk. 133, č. 20 20 365/ 39 z 19. 10. 1939, Vyslanectvu SR v Berlíne (do rúk vyslanca alebo jeho zástupcu).

⁹⁸ BAKA, ref. 28, s. 220.

⁹⁹ Bližšie pozri: ČIERNA-LANTAYOVÁ, ref. 90, s. 81-181.

Obdobie relatívnej a veľmi obmedzenej nezávislosti Slovenského štátu v zahraničnej politike sa skončilo s pádom Francúzska. V tichej rivalite medzi priaznivcami nezávislého zahraničnopolitického kurzu a pronemeckými radikálmi z tábora predsedu vlády Vojtecha Tuku sa mísky váh začali prikláňať na stranu tých druhých. Nemci a ich zástancovia si pozorne viedli zoznam „previnení“ ministra F. Ďurčanského a jeho skupiny, za ktoré považovali prejavy „neutrality“ či pokusov o ňu, prílišnú srdečnosť v kontaktoch s Moskvou a pokusy nadviazať styk so západnými mocnosťami. Hitler sa rozhodol „spraviť poriadok“ a v rozhovoroch v Salzburgu 28. júla 1940 vymohol na prezidentovi J. Tisovi personálne zmeny v slovenskej vláde v prospech radikálneho krídla. Ďurčanského odvolali z postu ministra zahraničných vecí, odsunuli z užšieho vedenia HSĽS a dali pod policajný dozor. Do čela slovenskej diplomacie sa dostal predseda vlády Tuka, ktorý bol pre Nemcov garanciou bezpodmienečnej poslušnosti. Salzburšké rokovania a ich výsledok definitívne pochovali ilúzie Slovákov o možnosti samostatne vytvárať prvky vlastnej vojensko-politickej stratégie.

(z poľštiny preložil Dušan Segeš)

M. GNIAZDOWSKI: POLEN IN DER SLOWAKISCHEN MILITÄRISCH-POLITISCHEN STRATEGIE IN STATU NASCENDI (MÄRZ – OKTOBER 1939)

Die von der slowakischen Regierung gegen Polen unternommenen Aktivitäten bedeuteten nicht nur eine mechanisch geführte Instandsetzung der vom national-sozialistischen Deutschland aufgezungenen Ziele, sondern stellten eine Komponente der langfristig bedachten militärisch-politischen Strategie. Slowakei als ein von der Fläche und Einwohnerzahl kleiner Staat, noch zusätzlich beeinträchtigt durch die Abhängigkeit von Deutschland, verfügte über ein äußerst enges Manöverfeld in puncto Eigeninitiative. Die Möglichkeiten des Slowakischen Staates zur Gestaltung und Verwirklichung der eigenen Strategie waren sehr begrenzt. Die ändert jedoch nicht an der Tatsache, dass in den Aktivitäten und politischen Schritten der Slowakei die Zeichen von allgemeinen, langfristig verfolgten Zielen durchaus zu erkennen sind. Aus seiner Perspektive bedeutete die Bedrohung von Seiten Ungarns die allergrößte Gefahr. Die Beziehungen zum nördlichen Nachbarn, Polen, nahmen die Entscheidungsträger in Bratislava als eine Möglichkeit zur Verwirklichung einer Politik wahr, die auf die Beibehaltung der eigenen Staatlichkeit und territorialer Integrität bedacht war. Aggressive Absichten NS-Deutschlands gegenüber Polen versuchte man auszunützen zur Bewahrung der Autonomie des eigenen militärisch-politischen Instrumentariums, das eine wichtige Voraussetzung bildete für die Verteidigung der Staatsgrenzen der Slowakei im Süden und im Osten. Das Hauptaugenmerk der politischen Elite des Slowakischen Staates war stets auf das strategische Hauptziel gerichtet, und zwar die Wiedererlangung der Gebiete, die infolge des Wiener Schiedsspruchs im November 1938 und nach der militärischen Aggression Ungarns im März 1939 an Ungarn abgetreten werden mussten. Durch die nach Außen hin gezeigte Bereitschaft zur loyalen Zusammenarbeit gegen Polen versuchte Bratislava Druck auf Deutschland auszuüben; auf diese Weise wollte man erzwingen, dass sich die Machthaber in Berlin die Idee zueigen machen, die Slowakei solle einen festen Bestandteil der damals entstehenden „Neuordnung“ in Mitteleuropa darstellen. Durch die Teilnahme am Polenfeldzug konnte die Slowakei ihre Stellung innerhalb der Interessensphäre NS-Deutschlands vorübergehend zwar verstärken, jedoch gerade dadurch wurde ein entscheidender Schritt zum starken und dauerhaften Abhängigkeitsverhältnis zwischen der weiteren Bestehung der Slowakei als selbstständiger Staat und dem militärischen Erfolg des „Dritten Reichs“. Nicht minder bedeutend war in diesem Zusammenhang die Tatsache, dass in den Alliiertenkreisen damit die Tendenz verstärkt wurde, die Idee einer Wiederherstellung der Tschechoslowakei nach dem Krieg zu unterstützen, was sich u. a. in der

Beschleunigung des Prozesses der diplomatischen Anerkennung der tschechoslowakischen Exilregierung demonstrierte. Die Phase einer relativen, wenn auch sehr begrenzten Unabhängigkeit des Slowakischen Staates in der Außenpolitik nahm ihr rasches Ende mit dem Niedergang von Frankreich. In der latenten, nach außen hin jedoch in aller Stille stattfindenden politischen Kraftprobe zwischen den Verfechtern einer unabhängigen außenpolitischen Linie und den deutschfreundlichen Radikalen aus dem Lager von Premierminister Vojtech Tuka gewannen die zuletzt erwähnten langsam die Oberhand. Die deutschen Nationalsozialisten und ihre Gefolgsleute führten sehr aufmerksam Notiz über die einzelnen „Vergehen“ des Außenministers Ferdinand Ďurčanský und seiner Anhänger; als solche wurden angesehen alle Anzeichen von „Neutralität“ und jegliche Versuche, diese zu erreichen, des Weiteren die allzu große Vertraulichkeit in den Beziehungen zu Moskau und die Versuche, mit den Westalliierten Kontakt aufzubauen. Hitler sah sich gezwungen „Ordnung zu machen“ und während der politischen Gespräche in Salzburg am 28. Juli 1940 erwirkte er von Staatspräsident Tiso einen personellen Wechsel in der Regierung zugunsten von Radikalen. Ďurčanský wurde des Postens des Außenministers enthoben, von der engeren Führung der Hlinka-Slowakischen Volkspartei eliminiert und unter Polizeiaufsicht gestellt. Mit der Führung der slowakischen Diplomatie wurde Tuka betraut, der bei den Deutschen als Garant für den bedingungslosen Gehorsam galt. Die Salzburger Verhandlungen und ihre Folgen setzten den Illusionen der Slowaken von der Möglichkeit einer selbstständigen Gestaltung der militärisch-politischen Strategie ein definitives Ende.